

Stanka Sokić, kustos etnolog

Narodni muzej Požarevac

Potreba izgradnje Etnoparka

Etnografsko odeljenje Narodnog muzeja Požarevac orijentisalo se 1963. god. na specijalizovanu temu, tj. na osnivanje Etnoparka u Požarevcu. Iste je godine koncepcija o uređenju Etnoparka usvojena u Statutima Muzeja, Sedmogodišnjem i Srednjoročnom planu i 1970. god. na Medjuopštinskom savetovanju.

Elementi za stvaranje Etnoparka jesu:

1/ Područje koje istražuje Muzej - od Pomoravlja, Podunavlja, preko Stiga, Mlave do Zvižda i Homolja - ima raznovrstan reljef što uslovljava i raznoliki način života i privredjivanja ljudi. Raznovrsnost narodnog života i običaja na toj teritoriji povećana i postojanjem dveju govornih grupa stanovništva - srpske i vlaške.

2/ Postojanje mnogobrojnih spomenika tradicionalne seoske arhitekture koji su najviše zapostavljeni a istovremeno i najugroženiji. Ti spomenici naglo nestaju zbog promena načina života i stanovanja, a destruktivno deluju i prirodni činioci.

3/ Kako te spomenike narodnog gradjevinarstva treba sačuvati i zaštititi od daljeg propadanja i uništavanja, odabrano je najcelishodniji i muzeološki najsavremenije rešenje - da se ti spomenici prenesu iz sela u Požarevac i osnuje Etnopark, - jer izgradnjom djerdapske magistrale Požarevac postaje najvažnije ulazno mesto za istočnu Srbiju. On je glavni i najveći kulturni centar područja koje istražuje Muzej.

4/ U pogledu našega i međunarodnog turizma, Etnopark obogaćuje kulturno-turistički sadržaj - uz Galeriju M.Pavlović-Barili i budući muzej Niminacium - pa postaje jedan od najznačajnijih centara za tranzitni i boravišni turizam.

5/ Zbog nepostojanja prostora za rad na etnologiji /smeštaj zbirki, dokumentacije, izložbenog prostora i rad stručnjaka/ nameće se potreba izgradnje službenog objekta ili smeštaja u originalnom objektu u sastavu Etnoparka, tako da celokupan rad na etnologiji bude u jednom prostoru.

Uzimajući sve to u obzir, Muzej je 1963. god. započeo realizaciju Etnoparka, kada je otkupljen i prvi objekat, ali zbog nedostatka materijalnih sredstava prenet u Etnopark tek 1970. god.

Izbor lokacije

Komisija je razmatrala nekoliko lokacija i izabrala lokaciju "Tulba", udaljenu jedan km od centra grada. Za tu lokaciju Komisija se odlučila uzimajući u obzir: sadržaj izložbe, konfiguraciju terena, blizinu grada, sadašnje komunikacije, mogućnost priključenja vode, struje, PTT-mreže, mogućnost turističko-rekreacionog korišćenja i mogućnost daljeg proširenja Etnoparka.

Na toj lokaciji dobijen je od Skupštine opštine Požarevac 1970. god. jedan ha /zahtevano je više/.

Po koncepciji je predviđeno da se na tome prostoru postave: dve okućnice /Mlava, Pomoravlje/, vodenica, valjavica, stočarski stanovi, službeni objekat, biletarnica i restoran, ukupno 18 objekata. Izradjen je detaljni urbanistički plan Etnoparka i postavljena su tri objekta.

Medjutim, kako kompleks "Djerdap" dobija sve veći značaj, i Etnopark

je dobio određeno mesto, to pre što je on prvi Etnopark u Srbiji. To je ubrzalo potrebu da se Etnopark proširi /kako je već i ranije predviđeno/ na još dva ha slobodne površine oko njega, da se poveća broj objekata i izradi maksimalni projekat. Konceptija Etnoparka proširena na tri ha usvojena je na Savetovanju u Požarevcu 1976. god. Po toj konceptiji predviđeno je 29 objekata. Do izrade maksimalnog projekta objekti će se postavljati po dosadašnjem projektu.

Konceptija Etnoparka

Etnopark će sadržavati karakteristične spomenike ruralne arhitekture ovoga kraja koji će se iz sela prenositi na lokaciju "Tulba" i postavljati u kompletne eksterijere. Tako će se prikazati narodna umetnost, kultura i privreda ovog kraja.

U ovoj regiji karakteristična su dva tipa naselja: sela razbijenog tipa u brdovitim krajevima i zbijenog tipa u ravnici sa četiri glavna tipa kuća: brvnara, čatmara, novija moravska kuća i kuća od opeke.

Formirat će se tri okućnice /kuća sa privrednim zgradama/ i to:

1/ Brvnara iz Mlave kao predstavnik razbijenog tipa naselja. Ta će okućnica imati ukupno 5 objekata.

2/ Čatmara kao predstavnik zbijenog tipa naselja. Ona će se prezentirati sa ukupno 6 objekata.

3/ Kuća od opeke, nastala do 1930. god. prvo kod imućnijih seljaka u ravnici. Ta će okućnica imati 4 objekta.

Postaviće se i zajednički seoski objekti: zgrada opštine ili škole, kovačka radionica, sobrašica, zvonik, vitao, vodenica i valjavica.

U ovoj je oblasti karakteristično stočarstvo bačijskog tipa - zajedničko čuvanje i muža ovaca u toku leta na pašnjacima izvan naselja.

Pored stalnih koliba u kojima se boravi cele godine, podižu se i sezonski stočarski stanovi. U Etnoparku će se postaviti: koliba i dva letnja stana, za boravak pastira, za mlečne proizvode i zemunica u kojoj se boravi samo zimi.

Jedan manji originalni objekat pretvoriće se u restoran ili preuzeti od ugostiteljskog preduzeća sadašnji restoran sagradjen u rustičnom stilu, postavljen do Etnoparka.

Izgradiće se službeni objekat i biletarnica.

Razrada koncepcije i sadržaj Etnoparka

Okučnica iz Mlave

- 1/ Kuća, dvodelna brvnara sa otvorenim ognjištem.
- 2/ Kuća četvorodelna brvnara sa tremom na polovini duže strane kuće.
- 3/ Koš od brvana za smeštaj kukuruza.
- 4/ Drvodieljska radionica. Pretvoriće se jedan manji originalni objekat u radionicu u kakvoj su radili seljaci podmirujući potrebe svoga domaćinstva, a redje i za druge.
- 5/ Bunar: smešten pod četvorovodnim krovom koji drže stubovi, ograda bunara od učertenih brvana, voda se vadi pomoću vitla.

Svi objekti biće originalni, a okučnica je locirana na brežuljkastom zemljištu koji odgovara zemljištu u matici.

Okućnica iz Pomoravlja

6/ Kuća, starija čatmara sa tremom.

7/ Novija moravska kuća sa polukružnim arkadama na tremu.

8/ Ambar je posebna zgrada u žitorodnim krajevima i služi za držanje žitarica. Izgradjen je od drvene konstrukcije, ispunjen profilisanim daskama užljebljenim u konstruktivne stubove, krov četvorovodni. Ima mali trem sa profilisanim stubom.

9/ Pivnica za držanje buradi sa vinom i rakijom i alata za preradu groždja česta je u ovom vinorodnom kraju. Od talpi je, krov četvorovodan, pod istim je krovom celom dužinom i trem sa četiri profilisana stuba.

10/ Koš od pletera, postavljen na šest temeljnih stubova od drveta.

11/ Bunar, ograda od dasaka, a voda se vadi pomoću djerma.

Objekti će biti originalni, smješteni na ravnom zemljištu.

Okućnica novija iz Stiga

12/ Kuća od opeke sa reljefnim biljnim ukrasima oko prozora i vrata.

13/ Koš od struganih letava, na jednom kraju koša je ambar od dasaka, a pod istim krovom je i kolarnica.

14/ Peć za pečenje hleba, izgradjena od komada crepa i gline. Peć se gradi uz kuću od opeke koja nema ognjišta za pečenje hleba i dr.

15/ Kapija ozidana od opeke na ulazu u ovu okućnicu.

Rekonstruisaće se kapija, peć i zidovi kuće od opeke, a sve ostalo

- vrata, prozori biće originalni.

Zajednički seoski objekti

16/ Zgrada opštine ili škole, od bondruqa punjenog čatmom. Izvršiće se rekonstrukcija zidova.

17/ Zvonik, kupasti krov je na drvenoj konstrukciji. Originalan.

18/ Radionica kovačka u kojoj su kovači radili za potrebe celog sela. Uz nju će se postaviti ram za potkivanje stoke.

19/ Sobrašica, drvena konstrukcija, pravougla osnove pod četvorovodnim krovom. U njoj su za vreme seoskih svečanosti obedovali meštani sa svojim gostima.

20/ Vitao od drveta oblika slova "T" na kome su se ljuljali mladi radi zabave.

Ti objekti za zajedničko korišćenje postaviće se između okućnica i činiće centar sela.

21/ Vodenica od brvana, potočara, dvodelna sa tremom.

22/ Valjavica za stupanje sukna upotrebljavanog za odeću.

Vodenica i valjavica postaviće se nad uvalom kojom otiče izvorska voda.

Stalni stočarski stan

23/ Koliba od brvana dvodelna, ispred nje će biti obor za stoku.

Sezonski letnji stočarski stanovi

24/ Koliba /tip sibare/ pravougaono-kružne osnove, od talpi sučeljenih na vrhu, služi za boravak pastira.

25/ Koliba od dasaka, kupastog oblika, služi za preradu i držanje mlečnih proizvoda dok traje bačijanje.

Sezonski stan za zimu

26/ Zemunica od talpi delimično će se ukopati u obronak brege. Ona je i najprimitivniji oblik stana. U njoj su boravili pastiri zimi dok su čuvali stoku u šumi.

Svi stočarski stanovi postaviće se izvan naselja.

Restoran

27/ Manji originalni objekat pretvoriće se u restoran, ispred nje ga će biti plato za odmor posetilaca ili će se od ugostiteljstva preuzeti postojeći objekat smešten pored Etnoparka.

Službeni objekat

28/ Izgradiće se službeni objekat ili će se preneti veći originalni objekat za smeštaj etnografskih zbirki, kancelarije, radionice za održavanje i konzervaciju predmeta i stan za čuvara.

Biletarnica

29/ Izgradiće se manji objekat na ulazu u Etnopark, a služiće za prodaju karata, razglednica i suvenira izradjenih u Etnoparku.

Etnopark će imati 29 objekata. Pored pobrojanih objekata postaviće se: nadgrobni spomenici, pčelinjak, postrojenje za ispiranje zlata /ispiralo se iz reke Pek/, komunalni objekti i parking-prostor.

Većina je objekata, kao što se vidi, originalna, uz neznatne rekonstrukcije. Rekonstruisati i postaviti objekte će seoski majstori iz kraja odakle je i objekat.

Postavljanjem svih tih objekata u Etnopark prikazaće se presek razvoja kuće od najprimitivnijeg stana zemunice do kuće od opeke i razvoj ostalih arhitektonskih objekata.

Ovde će se na platou-pozornici izvoditi izvorne narodne igre i pesme i obnoviti narodni običaji, što će još više upotpuniti sliku o narodnom životu.

Etnopark će se ograditi lakom žičanom ogradom zaklonjenom zelenilom. Na ulazu će se postaviti kapija pod krovom, a s obe strane kapije postaviće se drvena ograda, kao u matici, koja se nastavlja na žičanu ogradu. Okućnice će biti delimično ogradjene ogradom kakva je bila i u kraju iz koje su okućnice prenete. Postaviće se spoljna rasveta i klupe za odmor posetilaca.

Ova koncepcija bi se realizovala do 1987. god. Kako je otpočela revizija Urbanističkog plana grada, nadamo se da će se za Etnopark rezervisati veći prostor od tri ha.

Dosadašnja realizacija Etnoparka

Do 1977. god. otkupljena su četiri arhitektonska objekta, a postavljena su tri i to:

- 1963. god. otkupljena je kuća iz Mlave;
- 1971. god. ta je kuća postavljena u Etnoparku sa enterijerom;
- 1974. god. otkupljen je koš i bunar iz Mlave i ambar iz Pomoravlja, iste godine postavljen je koš;
- 1975. god. postavljen je ambar, a bunar je još na terenu.

Za sve objekte pre prenošenja izradjena je tehnička dokumentacija.

Zaključak

Cilj je koncepcije da se u Požarevcu kontinuiranim radom izgradi Etnopark koji će imati naučni, kulturno-prosvetni i turistički značaj. Tako će se najbolje zaštititi kulturno nasljedje, a rad na etnologiji smestiti u svoj prostor.

Kuća

Ambar